

Vybrané základní poznatky z výzkumu IKSP „Příčiny a podmínky primární trestní recidivy mladistvých“

Podklad pro Republikový výbor prevence kriminality dne 5. 11. 2020.

V rámci Střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na období 2016-2019 byl realizován výzkum „Příčiny a podmínky primární trestní recidivy mladistvých“, který byl ukončen v roce 2019. Jeho podrobné výsledky byly zveřejněny v publikaci: VEČERKA, K, HULMÁKOVÁ, J., ŠTĚCHOVÁ, M. *Mladiství v procesu poruchové socializace*. Praha: IKSP, 2019, 229s. ISBN 978-80-7338-184-4. Publikace je volně dostupná na stránkách Institutu pro kriminologii a sociální prevenci: <http://www.ok.cz/iksp/docs/458.pdf>. Výzkum byl zaměřen na faktory, které vedou k recidivě mladistvých. Zkoumány byly i jednotlivé druhy užitých trestněprávních intervencí. Výzkumné poznatky vyplynuly kromě obecné analýzy trestní a sankční politiky a kriminologických poznatků z dřívějších výzkumů v ČR a v zahraničí zejména z expertního dotazníkového šetření, analýzy trestních spisů mladistvých pachatelů a rozhovorů s mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody.

V rámci expertního dotazníkového šetření se vyjádřilo celkem 280 expertů – specialistů na mládež – z řad soudců pro mládež (21 %), státních zástupců specializovaných na mladistvé (31 %), probačních pracovníků se zaměřením na mladistvé (19 %) a pracovníků OSPOD (29 %), většina z nich s delší dobou praxe v oboru. Pouze 12,9 % mělo praxi do dvou let.

Obecně lze říci, že názory expertů bez ohledu na profesní zařazení byly v zásadě v souladu s obecnými poznatky předchozích kriminologických výzkumů o významných rizikových a protektivních faktorech recidivy. Mezi *nejzávažnějšími rizikovými faktory recidivy uvedli život mezi delikventní populací, přítomnost delikventních vzorů v rodině, neschopnost či nezáměr legálně pravidelně pracovat, zneužívání nealkoholových drog a alkoholu*. Narušené rodinné prostředí bylo též opakovaně zmiňováno v odpovědích na otevřené otázky (bližší tab. 2).

Pokud jde o *protektivní faktory*, respondenti za nejvýznamnější označili zejména *pevné vazby na nedelikventní autoritu, vazby na nedelikventní vrstevníky a zejména internalizaci rozhodnutí mladistvého kriminalitu již nepáchat. Za velmi podstatné faktory v tomto směru považovali též akceptaci mladistvého rodiči či jeho zapojení do pozitivních volnočasových aktivit*. Zajímavým zjištěním bylo, že experti přisuzují v tomto směru *menší význam např. zajištění zvýšeného dohledu pracovníků OSPOD nad životem mladistvého a že poněkud podceňují aplikaci preventivních programů či posilování poradenských či léčebných pracovišť zaměřených na mladistvé*. Překvapivě také velká část expertů nepřisuzuje výrazný protektivní význam *subjektivně vnímané školní úspěšnosti mladistvých* (bližší tab. 1).

V případě rizikových faktorů se pak soudci pro mládež poměrně často odchylovali od názorů ostatních profesních skupin. Přiřadili nižší význam faktorů nižšího věku při započetí kriminální kariéry, či faktorů nepochopení důsledků trestního řízení a uložené sankce. Také méně akcentovali význam selhání při výkonu předchozích opatření, požívání nealkoholových drog či života v kontaktu s delikventní populací. Experti z řad PMS pak významně častěji považovali skutečnost, že byl mladistvý v dětství vychováván v instituci, za rizikovější než ostatní profese.

Z hlediska vlivu *různých faktorů v rámci trestního řízení, ukládání a výkonu sankcí* pak experti na prvním místě uvedli *pozitivní postoj mladistvého k uložené sankci a dále akcentovali důslednou kontrolu uloženého opatření a snahu mladistvého nahradit škodu. Velký význam přisuzovali též zapojení mladistvého do mediace* (nejvíce pracovníci PMS). Mezi další velmi významné faktory pak experti řadí *přiměřenou rychlost trestního řízení, kvalitní zapojení OSPODu a PMS a také zdůrazňují význam adekvátního způsobu řešení předchozího provinění mladistvého delikventa*. Nižší význam přisuzují respondenti současné úpravě *zahrazení odsouzení*. Vyšší důraz než ostatní profese tomu faktorů přiřadili probační úředníci, což lze vysvětlit tím, že často s mladistvým řeší otázku zaměstnání a problémy, které souvisejí s obtížnou zaměstnatelností soudně trestaných osob.

V rámci volných odpovědí respondentů, což potvrdila i obecná analýza sankční politiky, bylo též poukazováno na různé problémy v aplikační praxi, např. nedostupnost vhodných probačních programů, či opakované ukládání „prostých“ podmíněných odsouzení. Zároveň byla zmiňována řada

problémů i v rámci řízení ve věcech dětí mladších 15 let, opět např. od nedostupnosti vhodných programů až např. po rychlost řízení, či problémy s aplikací institutů s prvky restorativní justice.

Tabulka 1 - Do jaké míry zabraňují následující faktory již dříve odsouzeného mladistvého pachatele jeho kriminální recidivě (pořadí dle indexu)

Pořadí	Faktory	index ³²	% kladných voleb škály ³³
1.	Osobní rozhodnutí již kriminalitu nepáchat	4934	81 %
2.	Pevná vazba na nedelikventní dospělou autoritu	4879	85 %
3.	Přátelské neformální vazby s nedelikvent. vrstevníky	4628	85 %
4.	Sociálně akceptovatelný/á životní partner/ka (známost)	4586	79 %
5.	Akceptace mladistvého rodiči (vychovatel), rodinou	4565	80 %
6.	Zapojení do pozitivní volnočasové činnosti	4555	80 %
7.	Odstěhování se, přerušení nevhodných kontaktů	4302	71 %
8.	Subjektivně pocíťovaná pracovní úspěšnost	4297	71 %
9.	Finanční zabezpečení – pocit „nestrádám“	4254	70 %
10.	Existence intimity bydlení (má prostor, kde je „doma“)	4160	68 %
11.	Úroveň (stupeň) dosažené pracovní kvalifikace	4092	67 %
12.	Existence preventivních aktivit v dosahu mladistvého	3830	56 %
13.	Návštěvy poraden či léčebných pracovišť mladistvým	3804	56 %
14.	Subjektivně pocíťovaná školní úspěšnost	3772	56 %
15.	Zvýšený dohled ze strany OSPOD	3669	56 %
16.	Obava před trestem – odstrašení odsouzením	3657	49 %
17.	Propuknutí závažné nemoci u mladistvého	3648	49 %
18.	Pevná vazba na církevní organizaci (konverze)	3516	46 %

Pozn: 32- Index je konstruován jako součet součinů procentuálního zastoupení četností respondentů v jednotlivých šesti bodech škály – (z důvodu odstranění desetinných míst násobený ještě 10). Index tedy může dosahovat hodnot $100 \% \times 6 \times 10 = \text{index } 6000$ (faktor zcela zabraňující recidivě) až $100 \% \times 1 \times 10 = \text{index } 1000$ (faktor nemající žádný vliv na recidivu).

33 Tento údaj hovoří o součtu procentuálního zastoupení tří kladných (souhlasných) bodů škály.

Tabulka 2 - Do jaké míry následující faktory již dříve odsouzeného mladistvého zvyšují nebezpečí jeho kriminální recidivy? (pořadí dle indexu)

Pořadí dle indexu	Faktory	index ³⁴	Procento kladných voleb ³⁵
1.	Život s delikventní populací	5429	96 %
2.	Delikventní vzory v rodině	5375	95 %
3.	Vyhýbání se práci – příživnický způsob života	5364	95 %
4.	Požívání nealkoholových drog	5311	92 %
5.	Gamblerství	5207	91 %
6.	Sklony k agresivnímu jednání	5143	95 %
7.	Zneužívání alkoholu	4962	89 %
8.	Nezaměstnanost, neschopnost obstát v práci	4888	88 %
9.	Život v sociálně vyloučené lokalitě	4854	90 %
10.	Problémové chování v dětství	4850	85 %
11.	V dětství postrádal výchovnou pozornost rodičů	4846	85 %
12.	Nízký věk započítí kriminální kariéry	4800	84 %
13.	Touha po penězích a věcech – motiv: vyrovnat se druhým	4599	81 %
14.	Touha po penězích a věcech – motiv: mít víc, než mám	4586	81 %
15.	Pochází z narušené rodiny	4567	80 %
16.	Poruchová socializace	4513	80 %
17.	Nepochopení důsledků trestního řízení a uložené sankce	4505	76 %
18.	Zadluženost mladistvého	4469	75 %
19.	Neschopnost dosáhnout školní kvalifikace	4424	78 %
20.	Selhání pachatele při výkonu předchozích opatření dle ZSM	4381	76 %
21.	Nízká intelektová kapacita	4288	71 %
22.	Sociální bezprizornost	4220	68 %
23.	Biologicky podmíněné problémy psychického vývoje	4138	69 %
24.	Touha po dobrodružství (aby nebyla nuda)	4014	65 %
25.	Snaha na sebe upozornit	4012	64 %
26.	Rasistické životní postoje, předsudky	3961	66 %
27.	Pocit ukřivdění (delikt jako msta)	3941	65 %
28.	Vychováván tvrdými fyzickými tresty	3934	62 %
29.	V dětství vychováván v institucích	3919	61 %
30.	Způsoby jednání nepřijímané většinovou společností	3750	59 %
31.	Časně zahájení sexuálního života	3705	29 %
32.	Touha někoho ovládat	3729	56 %
33.	Vzhledová odlišnost	2957	28 %
34.	Vlastní dítě před 18. rokem věku	2540	18 %

Pozn: 34 - Index je konstruován jako součet součinů procentuálního zastoupení četností respondentů v jednotlivých šesti bodech škály – (z důvodu odstranění desetinných míst násobený ještě 10). Index tedy může dosahovat hodnot $100 \% \times 6 \times 10 = \text{index } 6000$ (faktor velmi výrazně zvyšující nebezpečí recidivy) až $100 \% \times 1 \times 10 = \text{index } 1000$ (faktor nemající žádný vliv na recidivu). 35 -Tento údaj hovoří o součtu procentuálního zastoupení tří kladných (souhlasných) bodů škály.

V části výzkumu zaměřené na analýzu spisů z vybraných okresních soudů a okresních státních zastupitelství jsme celkově analyzovali údaje o 170 dosud netrestaných mladistvých (jednalo se o odsouzení za první provinění), kteří byli pravomocně odsouzeni či vyřízeni odklonem ve vybraném období roku 2015.¹ Mladistvé jsme pak následně na základě analýzy údajů z RT² rozdělili na podsoubor mladistvých nerekidivujících (105 jedinců) a recidivujících³ (65 jedinců). Zhruba polovina z recidivujících mladistvých (31 mladistvých = 48 %) se dopustila recidivy pouze jednou, u 29 z nich (45 %) z nich byly zaznamenány 2 až 3 další recidivy, zbytek tvořili mladiství se 4 a více recidivami. Mladiství byli nejčastěji muži (85 %), většinou žili ve větších městech (mimo město bydlelo pouze 15 % mladistvých, v krajských městech bydlela většina mladistvých – 64 %). V průběhu této části výzkumu jsme narazili na problém, že *poměrně často nebylo možné ve spisech dohledat dostatečné množství údajů o osobních a rodinných poměrech a o prostředí, ve kterém se mladistvý žil* (což je třeba brát v úvahu při interpretaci jednotlivých charakteristik mladistvých a faktorů, které ovlivňovaly páčání trestné činnosti). Při vědomí těchto limitů lze shrnout, že:

- V době spáchání prvního provinění po 15. roce věku bydleli v převážné většině na adrese svých rodičů, nezřídka však *bytové podmínky bývaly horší než u běžné populace*.
- *Rodiny delikventů byly větší, než je v populaci obvyklé* (zejména recidivní mladiství měli více sourozenců), *rodinné zázemí bylo nejednou nekonsolidované* (zejména mladiství recidivisté postrádali v rodinách výchovně funkčního otce, role matky byla nepevná a měla mnohdy rysy nevhodných výchovných strategií – výchovná role matky byla ve spisech lépe hodnocena u podsouboru nerekidivních mladistvých).
- Zejména recidivující mladiství měli *blízký vztah k požívání alkoholu a zneužívání drog*, získané, byť kusé, údaje též naznačují *vliv vrstevnické skupiny* (zejména recidivující mladiství se pohybovali v delikventních partách a velká část měla kontakty s toxikomanickou subkulturou).
- delikventní mladistvé je možno též charakterizovat *problematickým vztahem ke škole* - na základním stupni škol, jak v oblasti prospěchu, tak i v oblasti nevhodného chování, a to obecně u obou skupin mladistvých. Větší rozdíly mezi oběma podsoubory je však možno zaznamenat při přechodu na střední stupeň škol. Tam se bez závažnějších problémů přesunulo větší množství mladistvých nerekidivistů, zatímco mladiství recidivisté se výrazně častěji o pokračování ve středoškolském vzdělání (učební obor) vůbec nepokusili
- *Předmětem prvního trestního řízení po 15. roce věku bylo nejčastěji provinění krádeže*, a to častěji u později recidivujících mladistvých, naopak u nerekidivujících mladistvých bylo častější provinění výtržnictví. Mladiství recidivisté se při srovnání s nerekidivisty dopouštěli podstatně častěji jak majetkových trestných činů, tak – v případě násilné kriminality – zejména loupeží.
- Z trestních opatření *bylo nejčastěji použito trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu*, a to častěji u mladistvých, kteří byli dodatečně vyhodnoceni jako recidivisté.
- U mladistvých recidivistů bylo sice *také více využíváno jako první trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené s dohledem, nicméně i zde v poměrně omezeném počtu případů (asi v 15 %)*.
- *Téměř nevyužívaná byla ochranná opatření*, soudy, případně státní zástupci v případě první trestněprávní intervence o provinění mladistvého *příliš nevyužívaly možnost ukládat výchovná opatření, která mohou uloženou sankci výrazným způsobem individualizovat a cílit na rizikové faktory konkrétního mladistvého*. Nejčastěji byly uloženy výchovné povinnosti, ty častěji mladistvým nerekidivního souboru (15 %) než recidivního (5 %) a povinnost absolvování probačního programu (zde je procentuální zastoupení stanovení tohoto výchovného opatření v delikventním i nedelikventním souboru vyrovnané u recidivistů v 11 % u nerekidivujících 10% mladistvých). Ostatní výchovná opatření, včetně dohledu probačního úředníka, byla ukládána v zanedbatelné míře. *U mladistvých nerekidivistů byl ve srovnání s podsouborem recidivistů výrazně častěji jako první trestněprávní intervence použit institut odklonu s restorativními prvky*, nejčastěji v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.

¹ Blíže ke způsobu výběru spisů a mladistvých výše citovaná publikace str. 91-92

² Informace o recidivě zjišťovány ke stavu v RT v období května až července 2018.

³ Pod recidivu jsme zařadili jen případy pravé, či nepravé recidivy, resp. konečná rozhodnutí, za jednotlivé sbíhající se či pokračující trestné činy (případně věci vyřízené odklonem za provinění, které mladistvý spáchal až po vyhlášení konečného rozhodnutí za první provinění)

V části výzkumu zaměřené na rozhovory s mladistvými vězni,⁴ při vědomí, že s ohledem na použitou metodologii nelze údaje plně zobecňovat, lze poukázat zejména na následující zjištění:

Na základě psychologického vyšetření, lze uvést, že mladiství odsouzení vězni, pokud jde o „fluidní inteligenci“, se ve většině naměřených hodnot pohybovali v dolní polovině normálního rozložení, což naznačuje, že intelektové schopnosti můžeme u této populace čekat spíše slabší. Nicméně někteří mladiství dosáhli svými výsledky úrovně středního i vyššího průměru, či ojediněle i nadprůměru. *Nelze tedy říci, že by významně snížená inteligence byla obecně společným prvkem skupiny mladistvých recidivistů.* Limity některých výkonů mladistvých jsou způsobeny *nedostatkem vědomostí získaných v procesu učení a malou podnětností sociálních zázemí, a to zejména v oblasti verbální inteligence,* tedy schopnosti zacházet s jazykem a pracovat na jeho základě (tato inteligence se v průběhu vyšetření jevila jako převážně slabá).

Pokud lze o *rodinné zázemí, ve věku do 15 let byla umístěna mimo rodinu více než polovina mladistvých – většinou z důvodů výchovných problémů* - odložení či umístění ve velmi nízkém věku bylo spíše výjimečné, často se však jednalo o *neúplné rodiny*, někteří mladiství měli zkušenosti s velmi traumatizujícími situacemi v dětství. Typická byla *buď úplná absence otce v rodině či jeho problematická role* (u otců byla častá závislost na návykových látkách, zkušenost s odsouzením a nízká kvalifikace). *Matka se v rodině vyskytovala výrazně častěji,* pouze 4 matky od narození mladistvého vůbec ve výchově nefigurovaly, typické bylo nízké vzdělání, méně však byly zasaženy alkoholismem či jinými závislostmi. Typický byl *i velký počet vlastních i nevlastních sourozenců,* v průměru 4,2 sourozence, jedináček v souboru nebyl žádný a pouze v jednom případě se jednalo o jednoho sourozence, ne vždy však všichni sourozenci vyrůstali s mladistvým. Velmi časté byly též *problematické výchovné styly,* od častého fyzického trestání až po nedůslednost ve výchově či rozpory mezi jednotlivými vychovateli. Z výpovědí mladistvých pak často zaznělo, že jako skutečný trest vnímají pouze fyzický. Vyskytly se i případy, kdy mladistvého vychovávali náhradní vychovatelé - zejména prarodiče, či další příbuzní, specifickou skupinu tvořili ti, kteří byli od útlého dětství adoptováni či v pěstounské péči.

Z hlediska jejich *zapojení ve škole* lze konstatovat, že mladiství měli pozitivní zkušenosti s pobytem v mateřských školkách, *přechod na základní školu znamenal nástup problémů* jak prospěchových, tak výchovných, a to zejména pak při přechodu na druhý stupeň školy, celkovou školní docházku z hlediska prospěchu zvládla jen třetina z nich, a to často navíc ve speciální škole. *Alespoň jednou propadly 2/3 mladistvých,* typické byly též časté změny škol a třídního kolektivu. Problémy s *chováním byly zaznamenány jak vůči spolužákům, tak i učitelům* či jiným pracovníkům školy. Typické bylo též *masivní záškoláctví,* čas trávený mimo školu tráví s partou (spojený často se zneužíváním návykových látek). Po *ukončení povinné školní docházky již mladiství zpravidla nepokračovali* v dalším vzdělávání. Ti co pokračovali v učebním oboru - často v případě umístění ve výchovné ústavu - jej nedokončili (důvodem vyloučení ze školy či útěky či nástup do výkonu trestu).

V oblasti zkušeností s užíváním návykových látek *téměř všichni respondenti referovali o tom, že s kouřením začali v nízkém věku, v průměru kolem 11 let, kolem 11. až 13. roku začínají pravidelně zneužívat marihuanu.* Pouze jeden z nich uvedl, že ji nikdy nezkoušel, v tomto věku též zmiňují výraznější kontakt s alkoholem, někteří zmiňují i zkušenost s otravou alkoholem a pobyt na záchytné stanici. *Kolem 14.-15. věku pak dle většiny z nich dochází k rozšíření zneužívání návykových látek o tvrdé drogy,* zejména pervitin. Značný vliv zde má zapojení do party, kde zneužívání návykových látek bylo jednou z hlavních náplní trávení volného času.

Pokud jde o kriminalitu před 15. rokem věku, *přibližně 4/5 mladistvých vězňů se dopouštělo delikventního jednání, včetně činů jinak trestných, již před 15. rokem věku,* a to nejčastěji ve věku

---

⁴ Zařazeni byli všichni mladiství vězni (muži) vykonávající ve věznicích Všechny a Pardubice poprvé nepodmíněné trestní opatření, kteří před odsouzením za čin, pro který vykonávali trest, měli minimálně jeden záznam o odsouzení za jinou předchozí trestnou činnost (celkem 26 mladistvých), se kterými byly vedeny polostrukturované rozhovory, doplněné o psychologické šetření a analýzu soudních spisů včetně údajů z TR a dalších informací od VS(SARPO)

mezi 13. a 14 rokem věku. Někteří však již započali již v poměrně raném věku, kolem počátku školní docházky. Zpravidla se, zejména zpočátku, jednalo o méně závažnou majetkovou trestnou činnost – krádeže. Nicméně v ne zcela zanedbatelné míře se pak dopouštěli i loupeží. Jiné druhy kriminality se pak objevovaly výrazně méně často. Typické bylo též páchaní kriminality a méně závažných forem delikventního jednání v partě a také, že se jednalo o kontinuální a pravidelné aktivity, které pak pokračovaly i v mladistvém věku.

Kriminalita po 15. roce věku byla zejména majetková – především krádeže vloupáním a kapesní krádeže (více než ve ¾ mladistvých), obdobně je tomu u loupeží, zde opět šlo především pouliční loupeže. Mezi častěji vyskytujícími se delikty, pak bylo ještě neoprávněné držení, padělání a pozměnění platebního prostředku či porušování domovní svobody. U mladistvých s nařízenou ochrannou výchovou pak byla typické opakované maření výkonu úředního rozhodnutí. Mladiství vězni dle RT páchali jen ojediněle drogové delikty, přestože z rozhovorů vyplývalo, že někteří mladistvých se zabývali dealováním drog. Jiné velmi závažné trestné činy byly zaznamenány jen ojediněle (2 mladiství ve spolupachatelství příprava vraždy a zároveň znásilnění).

Téměř ve všech případech bylo jako *první sankce nejčastěji ukládáno podmíněné odsouzení* (2/5 z toho kombinováno s dohledem probačního úředníka). Obecně prospěšné práce byly ukládány méně často a zpravidla jako až jako druhá sankce. Jiné sankce byly spíše výjimkou, ani ze záznamů ze spisu a RT ani z rozhovorů s mladistvými *nevyplývalo, že by u nich byl někdy užít nějaký odklon s restorativními prvky, obdobně to platí o alternativách k uložení trestního opatření* (zaznamenán 1 případ). Pouze u necelé poloviny mladistvých bylo možné dovodit, že jim bylo uloženo nějaké výchovné opatření, pouze ve třech případech bylo uloženo spolu s nepodmíněným trestním opatřením odnětí svobody ochranné léčení protitoxikomanické a ve dvou souběžně psychiatrické. Z hlediska recidivy lze konstatovat, že *mladiství vězni měli nejčastěji mezi 2 až 3 záznamy v RT*, typická byla recidiva speciální či stejnorodá.

Námi zkoumaní mladiství vězni tedy vykazovali typické rysy chronických mladistvých pachatelů. Přitom se zdá, že stávající systém soudnictví ve věcech mládeže neumí dostatečně adresně reagovat na konkrétní kriminogenní potřeby právě u těchto mladistvých. V tomto směru je nutné se **zaměřit na rozvoj opatření, které se zaměřují komplexně na všechny problematické oblasti života**, a to ještě před nabytím věku trestní odpovědnosti. Za úvahu stojí např. možnost zavedení ochranné výchovy rodinného typu – obdoba *multidimenzionální pěstounské péče* v zahraničí. I zde však platí, že bez zajištění a širší dostupnosti navazujících služeb odborníků (psychologů, psychiatrů, adiktologů či pedagogů a osob, které budou dohlížet nad takovou výchovou a služby koordinovat) by se jednalo o „mrtvý“ institut, který by nebylo možné v praxi aplikovat.

Obecně lze závěrem shrnout, že i výsledky našeho výzkumu potvrzují s ohledem na identifikované rizikové a protektivní faktory recidivy, potřebu **zaměřit výraznou pozornost na oblast primární a sekundární prevence**. Trestněprávní intervence má v tomto směru již pouze velmi omezené možnosti. Zároveň je třeba počítat i s vedlejšími negativními efekty, které mohou bránit reintegraci mladistvých jako je např. stigmatizace či, v případě některých sankcí, koncentrace mladistvých s obdobnými problémy a riziko vytváření delikventních vazeb a naopak absence vytváření prosociálních vazeb.

V rámci uplatňované trestní a sankční politiky je pak třeba zmínit, že *právní úprava v případě v případě mladistvých umožňuje poměrně široké možnosti individualizovaného přístupu v rámci systému trestní justice, nicméně soudy, resp. státní zástupci, této možnosti využívají pouze v omezené míře*. Je otázka, do jaké míry k tomu přispívá zjištění, že soud, případně státní zástupce, který rozhoduje o odklonu, často zřejmě nemá dostatek podrobnějších informací o základních faktorech, které ovlivňují recidivu.

V tomto směru lze do budoucna vidět jako klíčové posílení spolupráce orgánů činných v trestním řízení s OSPODy. V rámci OSPODů by bylo na místě **zvážit vypracování jednotné metodiky ke zpracovávání zpráv o poměrech mladistvého**. Posílena by též měla být **spolupráce OSPODů a PMS, a to zejména v případech podávání a získávání informací o možnostech vhodných a dostupných opatření a také při realizaci odklonů s restorativními prvky**. Zároveň je **potřeba zajistit provázaný systém probačních programů a navazujících služeb** (a to zejména právě komplexních probačních programů zaměřených na chronické mladistvé pachatele). Obdobně to pak platí i v případě řízení u dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného.

Zpracovala: JUDr. Jana Hulmáková, Ph.D.